

Initiatiefnemers zien met genoeg terug op hun baanbrekende werk

Veertig jaar geleden kreeg holsteinkoe status

De stamboeken zagen er geen heil in. Wat was de winst en wat gooide men te grabbel? Jarenlange proeven moesten uitwijzen of holsteinkoeien de Nederlandse boer voordeel zouden geven. Jonge boeren deden zelf studie en kregen de ki aan hun zijde.

tekst **Reimer Strikwerda**

Precies veertig jaar geleden, 2 april 1974: een gedenkwaardige dag in de geschiedenis van de Nederlandse veeverbetering. Een dag die een ommekeer zou betekenen.

Het eerbiedwaardige Nederlandse Rundvee-Stamboek maakte zich op voor het eeuwfeest in september van dat jaar, waar de Friese stier Adema 770 tot kampioen zou worden uitgeroepen. Dat was mooi meegenomen voor het zusterstamboek in Friesland (het FRS), de provincie die intussen ten opzichte van Noord-Holland wel een achterstand van 500 kg melk per koe per jaar had opgelopen.

Gemiddeld produceerden de Nederlandse koeien 4902 kg melk met 3,98 procent vet en 3,40 procent eiwit in 307 dagen – er wilde maar geen schot komen in de stijging.

Was die nodig, zo vroeg men zich af. Het

antwoord kwam van Rommert Politiek, de Wageningse hoogleraar, die de kwetsbaarheid van het Friese fokbeleid had blootgelegd. Hij waarschuwde in 1974 voor overdrijving: 'Er wordt wel eens gesteld dat de gespecialiseerde melkveebedrijven een meer melktypische koe zouden moeten nastreven. Het is voor mij echter de vraag of het verstandig is binnen een ras al te veel specialisatie na te streven.' Het leed geen twijfel: wat hem betrof bleef het dubbeldoel in ere.

Dilemma mooi verwoord

En toch, in kleine kring was er gemor onder de Nederlandse melkveehouders, juist over de marges binnen de Nederlandse zwartbonten. De Noord-Hollandse fokkers en hun exporteurs, Zeger en Cor Bakker, hadden een mooie oplossing gevonden. Al in 1971 gingen ze naar Ame-

Pieter ter Veer, de eerste voorzitter

rika en Canada om de holsteins op hun bedrijven en op de shows te bekijken en ze lieten een rapport schrijven dat weinig ruimte voor optimisme bood.

In dat bewuste jaar 1974 verwoordde de diplomatieke NRS-voorzitter Jan Leenheer het dilemma mooi: 'Natuurlijk moeten we bereid blijven van buitenlands bloed gebruik te maken, als dit tot wezenlijke verbetering van ons eigen fokmateriaal bij kan dragen. We moeten er echter wel voor zorgen dat de goede eigenschappen, welk ons fokvee bezit en waardoor het in de gehele wereld beroemd is, niet verloren gaan.'

Mondjesmaat gingen de beide stamboeken over tot registratie van holsteindieren, van harte ging het zeker niet. Toen de ki-vereniging Zuidwest-Nederland in 1972 vier stieren importeerde, was er maar één (Bill) die werd goedgekeurd –

Feikje 24 (v. Elevation) van Klaas van der Ploeg uit Schalsum

Breevier Liesbeth (v. Penstate) van Teun Haarman uit Blokzijl

gelukkig was het stamboek nog wel genegen de eerste duizend inseminaties vast te leggen. De tactiek was gericht op uitstel: er liepen in Nederland maar liefst drie kruisingsproeven en het stamboek wilde de uitslagen afwachten.

Tijd voor landelijk overleg

De praktijk dacht daar anders over. Vooral de ontwikkeling bij enkele Duitse ki-verenigingen kreeg belangstelling, die hadden al in 1964 de Amerikaanse stier Pabst Ideal aangekocht. Diens dochters maakten indruk op mannen uit West-Overijssel als Teun Haarman en Joop Aalberts, die al in 1972 bij Jan Maat op z'n boerderij in Giethoorn de mogelijkheden onder ogen zagen en probeerden hun Steenwijkse ki-vereniging te bewegen sperma te importeren.

Hun ongeduld werd meer en meer gedeeld. Door Pieter ter Veer bijvoorbeeld, die in het kader van zijn Wageningse opleiding een stageperiode in de Verenigde Staten had rondgekeken. Terug had hij zijn baan als voorlichter bij het Noord-Hollandse consultantschap opgegeven om medefirmant te worden van een nieuw veehouderijbedrijf bij Renkum. Daar zette hij Amerikaanse holsteinstieren in.

Het werd tijd voor landelijk overleg, zo vond ook Ype Tjeerd Bakker, directeur van het veevoedingsinstituut De Schothorst in Hoogland, in wiens stal een van de drie vergelijkingsproeven tussen Nederlandse zwartbonten en holsteins werd gehouden. Bakker zag de ontwikkeling van de proef en achtte de tijd rijp voor een bredere benadering.

Het was een signaal waarop kennelijk met smart was gewacht, want meer dan honderd veehouders kwamen naar Hoogland – op die tweede april in 1974.

Hol-Stiens 628 (v. Stern) van Boijen de Boer uit Stiens

Jan Maat met Euro's Rooske 116, eerste Nederlandse dochter van Pabst Ideal met 100 ton melk

Tijdens die gedenkwaardige dag werd Pieter ter Veer gekozen als voorzitter en Jan Maat als secretaris van de Studievereniging Noord-Amerikaanse zwartbonten. Veertig jaar later treffen we de beide mannen en ze herinneren zich nog precies de afspraken van toen.

Honger naar informatie

Ter Veer (69 intussen): 'We hebben al tijdens die eerste bijeenkomst benadrukt dat het niet de bedoeling was propaganda voor de holsteins te gaan voeren. We waren van mening dat de prestaties van de dieren onder de diverse milieu-omstandigheden voor zichzelf zouden moeten spreken. We wilden de nadruk leggen op het organiseren van studiedagen en het uitgeven van een periodiek.' Met dat laatste werd Jan Maat (nu 74) belast, boer, maar ook bestuurder bij bank

en gemeente. 'Het secretariaat en vooral de uitgave van het Fokkerij-mededelingenblad heeft zo'n tien jaar lang mijn leven voor een belangrijke deel beheerst', blikt hij terug. De oplage en ook de omvang van het eenvoudig uitgevoerde, maar wel zeer informatieve blad nam snel toe. Er was honger naar informatie. In 1974 was het hf-aandeel in de Nederlandse zwartbontstapel nog nauwelijks waarneembaar – tussen de twee en drie procent – vooral toen ki-verenigingen meer en meer eigen holsteinstieren beschikbaar stelden, steeg de belangstelling in een tempo dat nauwelijks voorzien kon worden.

De bestuursleden wisten zich geruggesteund door adviseurs van naam: naast Bakker waren dat mannen als Hans Umland, Pieter Scheer, de directeur van de Friese ki-bond en Jacob Chardon, de NRS-hoofdingspecteur die holsteins minstens een eerlijke kans gunde.

Overigens, ook de voorstanders van de behoudende trend kregen binnen de studievereniging de kans hun mening te geven. Zoals in 1976 – toen de meeste kruisingsproeven werden afgerond en bleek dat ze geen overtuigend geldelijke conclusies opleverden – Klaas Stapel, NRS-directeur en blijvend overtuigd van de verdiensten van het Fries-Hollandse ras. Hij kwam, als het ware in het hol van de leeuw, tot een opmerkelijke slotsom: 'Nauwkeurig rekenen heeft wellicht niet de boventoon gevoerd bij degenen die tot introductie van holsteinbloed zijn overgegaan. Of dit per se nodig is? Fokkerij is nooit alleen verstandelijk bestuurd geweest. Vrijwel steeds is daar ook intuïtie aan te pas gekomen en voor en na wel risico bij geno-

men. In dit geval kan risico des te lichter wegen omdat men desgewenst terug kan vallen op de fokkers, die een meer all-round fokdoel voor ogen houden.'

Het was duidelijk, een klein scheutje holsteinbloed was de marge voor de stamboekleiders van toen en in die mening werden ze gesteund door de Wageningse deskundigen.

Beste investering naar de ki

Met veel genoeg – ze hebben geen reden het te verbergen – blikken de oprichters van de studievereniging van toen terug, met name op die eerste jaren. Op de eerste keuring in 1977 in de manege van Dronten, waar een kleine vijftig koeien van vier bedrijven werden beoordeeld door de Amerikaanse stamboekinspекteur Maurice Mix en zijn Nederlandse evenknie Klaas Stapel.

Ter Veer: 'In die eerste jaren liepen we nog geregeld op tegen discriminerende regels van de stamboeken en de bevooroordeelde mening van diverse inspecteurs. Dan trokken we in onze nette pakken naar Jan Leenheer van het NRS en Sijtze Kingma van het FRS.'

Het gros van de ki-verenigingen koos intussen voor een koers die minstens ruimte bood voor holsteininbreng. Zo was in het oude fh-bastion Friesland de uit Duitsland ingevoerde en bij hf-pionier Yde Hellinga in Oudkerk beproefde Nienrode in 1976 met ruim 20.000 eerste inseminaties de meestgebruikte ki-stier. En enkele jaren later stond Bill van Zuidwest-Nederland aan de kop van alle Nederlandse ki-stieren met 46.000 eerste inseminaties.

De achterban van de studievereniging zag het enerzijds met voldoening, maar ook met gemengde gevoelens aan. Die achterban bestond intussen uit duizenden veehouders, die zich afvroegen of hun collectief de import van jonge stieren uit Amerika niet zelf ter hand zou moeten nemen.

Ter Veer: 'Dat was in feite tegen onze regels en dus hebben we het plan neergelegd bij de gezamenlijke ki-verenigingen. Ik herinner me nog, Noord-Holland reageerde helemaal niet en de oostelijke verenigingen kozen voor uitstel. Uiteindelijk is het programma wel van de grond gekomen en het is destijds "de beste investering ooit" in de Nederlandse veeverbetering genoemd met stieren als Tops, Nehls en Amos. Om eerlijk te zijn: ik heb naderhand wel eens getwijfeld of we het zelf toch niet ter hand hadden moeten nemen.'

Pieter ter Veer nam na enkele jaren afscheid als voorzitter, hem wachtte – met

Pieter ter Veer en Jan Maat, veertig jaar na hun initiatief

enige onderbreking – een glanzende carrière als lid van de D66-fractie in de Tweede Kamer. Hij werd opgevolgd door Germ Landman uit het Friese De Hoeve, toen al een belangrijke man bij de selectie van jonge stieren in Amerika. Toen hij in 1984 werd benoemd in het eerste bestuur van het nieuwe Friese FRS – waarin stamboek en ki-bond samen gingen – maakte Landman plaats voor Piet Struik uit het Noord-Hollandse Andijk en in de slotjaren hanteerde Klaas van der Knaap uit Zeewolde de voorzittershamer.

Keuringssucces buiten proportie

Wie al die jaren bleef, was Jan Maat. Hij noteerde bijna dagelijks nieuwe leden en hij organiseerde eens per jaar een excursie naar Amerika. Ook de jaarlijkse regionale bijeenkomsten, soms acht per jaar, vergden steeds meer aandacht, terwijl de keuringen bijna elke keer weer met een origineel sausje werden overgoten. Buitenlandse en Nederlandse juryleden werden naast en soms tegenover elkaar geplaatst in de keuringsring, waar de kwaliteit van de koeien gedurig steeg. Immers: het aanbod werd groter en het hf-gehalte steeg.

Toppunt was mogelijk de keuring van 1981. In de veemarkthal van Zwolle, omdat de manege van Dronten te klein dreigde te worden. Terecht werd uitgeweken naar Zwolle, waar Germ Landman en Albert Prins – voorzitter van de fh-gerichte ki-vereniging Kampen – als juryleden hun voorkeur uitspraken. De belangstelling was enorm, voor de kassa stonden nog rijen mensen te wachten, toen de keuring al in volle gang was.

Terugblikkend denken Pieter ter Veer en Jan Maat dat het uiteindelijk juist is geweest na de 'melkgeldshow' van 1983 de

definitieve afbouw in gang te zetten. De keuring had overigens nog een aardige primeur. Kunstenaars en koeiendeskundige Marleen Felius had van de allereerste indexkoe een portret gemaakt: Gerben Visbeek uit Marrum kreeg het schilderij van zijn Sedykster Geeske 29 – de opmaat voor een mooie traditie in het huidige NRM-tijdperk.

Men gaf in 1985 organisatorisch het stekje door aan het nieuwe NRS, dat startte met de NRM-show en een kern van de leden verenigde zich in de HHH: de Holland Holsteins Herds. Holsteinfokkers van het eerste uur zagen koeien als Feikje 24, Breevier Liesbeth en Hol-Stiens 628 uitgroeien tot beroemdheden.

'Het zijn vooral die eerste, opwindende jaren geweest, die ons zijn blijven inspireren. Toen was het spannend, toen boekten we resultaten. En ook daarna, bij de omrekening van verervingcijfers van stieren uit diverse landen, wat hebben we geregeld robbertjes gevochten met CMD-man Wim Wismans', herinneren de pioniers van toen zich nog haarscherp na veertig jaar waarin de holsteins weer ter discussie staan.

Terecht? 'Duurzaamheid krijgt veel aandacht en de rijen koeien met imponerende levensproductiecijfers zijn lang', relateert de rustend politicus Pieter ter Veer, die zijn aandacht nu nog richt op authentieke Arabische paarden. En zijn kompaan Jan Maat denkt van nog dichterbij te weten – met twee zoons als melkveehouder in Portugal, waar hij zelf nog makelaarswerk verricht en excursies organiseert – dat de variatie binnen het holsteinfront voldoende is. 'Dus is net als in 1974 de keus aan de boer. Bovendien, de informatiebronnen zijn stukken beter en betrouwbaarder dan toen.'